

Altıncı Tarihyazımı Çalıştayı

(Türk Tarihinin Meseleleri) Sonuç Raporu

06-08 Mart 2018 – Eskişehir

(Anadolu Üniversitesi & tarihyazimi.org)

Tarihyazımı Çalıştayları'nın altıncısı Eskişehir Anadolu Üniversitesi ve tarihyazimi.org platformunun katkılarıyla Eskişehir'de gerçekleştirildi. 1990 yılında Fırat Üniversitesi ev sahipliğinde yapılan "Tarih Metodolojisi ve Türk Tarihinin Meseleleri Kollokyumu"ndan mülhem, adı **Türk Tarihinin Meseleleri** oldu. Bu çalıştayda Türk tarihinin ana çalışma alanları dikkate alındı. İlk oturumda Prof. Dr. Ahmet Taşağıl, "Eski Türk Tarihçiliğinin Sorunları/Öneriler" başlıklı çerçeve konuşmasında özellikle farklı literatürdeki kayıtlara ulaşabilmek için kaynak dillerinin öğretimine önem verilmesi gerektiği üzerinde durdu. İkinci oturumda Prof. Dr. Mehmet Alpargu, "Ortak Türk Tarihi Yazmanın Sorunları/Öneriler" başlıklı konuşmasında ise ortak bir Türk tarihi yazmanın akademik olmaktan çok siyasi bir gerekçeye dayalı olduğunu, ortak Türk tarihi çalışmalarının ortaya çıkacak eserlerle mutlaka sürdürülmesi gerektiğini dile getirdi. Üçüncü oturumda Kazakistan'dan Uluslararası Türk Akademisi adına gelen Prof. Dr. Napil Bazılhan, "Ortak Bir Türk Dünyası Tarihi Kitabı Yazmak (Sorunları/Öneriler)" başlıklı konuşmasında, konu bağlamında tüm Türk devletlerinin ortaokul sekizinci sınıfı için hazırlanan ortak tarih ders kitabı hakkında bilgi verdi. "Çağdaş Türk Dünyası Tarihyazımının Sorunları/Öneriler" başlıklı konuşmasını Prof. Dr. Ahmet Kanlıdere dördüncü oturumda yaptı. 19. ve özellikle 20. Yüzyıldaki Türk dünyasındaki gelişmelerin yazılmasının önündeki engellerden bahsetti. "Türkiye'de Ortaçağ Türk Tarihçiliğinin Sorunları/Öneriler" başlıklı konuşmayı ise beşinci oturumda Doç. Dr. Erkan Göksu yaptı. Göksu konuşmasında başka dillerde olan ortaçağ Türk dünyasının kaynaklarının o dillere hakimiyet oluşmadığı için "kaynaklar yetersiz" şeklinde bir değerlendirmeye yol açtığını ve oluşan bu olumsuz genel algının değişmesi gerektiğini belirtti. Altıncı oturumda Prof. Dr. Özer Ergenç, "Osmanlı Klasik Dönem Tarihçiliğinin Sorunları/Öneriler" konusunu, tarihçi tipleri ve dönemlendirme konuları üzerinden tartışmaya açtı. Yedinci oturumda Prof. Dr. Ahmet Yaşar Ocak "Selçuklu ve Osmanlı Dönemi Zihniyet, Düşünce ve Kültür Tarihçiliği (Hali Hazır Durum, Sorunlar, Öneriler)" konulu konuşmasında Türkiye'de zihniyet tarihi çalışmalarının yetersizliği ve bunun nedenleri üzerinde durdu. Sekizinci oturumda ise Prof. Dr. Fatma Acun, "Cumhuriyet Tarihçiliğinin Sorunları/Öneriler" başlığında yakın dönem tarih araştırmalarının

siyasal yaklaşımlardan çokça etkilenmesini tespitle, bunun iktidarların tarihten “ellerini çekmesiyle mümkün” olacağını söyledi.

Çalıştaydaki çerçeve konuşmalar ve bunlara yönelik gerçekleşen müzakerelerde ana hatlarıyla şu tespit ve önerilerin öne çıktığı görülmüştür:

1. İslamiyet öncesi Türk tarihi başta olmak üzere Türk tarihinin tamamı, alandan gelmeyen ve tarih metodolojisi bilmeyenlerin, “çok satmak” maksadıyla yazdıkları popülist kitap ve yayınlar yüzünden büyük bir bilgi kirliliğiyle karşı karşıyadır. Türk toplumunda oluşan yanlış tarih algısına da kaynaklık eden bu bilgi kirliliğinin giderilmesinde akademisyen tarihçilerin doğru kaynağa dayanan, doğru bilgi üreten, doğru yazım süreçlerini takip eden popüler tarih eserleri vermeleri sosyal görevleridir.
2. Modern bilim disiplinlerinin Batı’da kurulması, bu disiplinlerin kullandığı yöntem-terim-kavram-yaklaşımın da Avrupamerkezci olmasını beraberinde getirmiştir. Her ne kadar bu konu son 30 yıldır Batıda da ciddi bir eleştiri konusu olsa da Türk tarihçiliğinde Avrupamerkezciliğin etkisinin hakkıyla tartışıldığını ve çözüm önerileri getirildiğini söylemek zordur. Bu durum Türk sosyal bilim hayatında olduğu kadar Türk tarihçiliğinde de bazı sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bunların başında “Batılı bir bakışla doğu dünyasının bir parçası olarak görülen Türk tarihinin bir kısmını inceleme” yanlış gelmektedir. Buna Türk tarihçiliğinde geliştirilememiş ortak terminoloji ve kavramsal birliğin eksikliği de eklenebilir. Bütün bunların Türk dilinde, bütünlüklü ve sürekli bir felsefeyi yaratamamaktan kaynaklandığı düşünülmektedir. Yine buna bağlı cari olan yaygın sorunlardan biri de alana özgü, konuyu daha iyi sunma imkanı taşıyacak kavram ve teori üretememektir. Sosyal bilimlerde yapılabilecek en önemli işin, çalışılan alanla ilgili çalışılan verilerden (malzemedan) hareketle yeni kavramsallaştırmalara gidilmesi, bir ileri aşamada ise tarihsel gelişmelerden hareketle bir konuyu daha iyi açıklayacak tez ve teorilerin ortaya konulmasını sağlamaktır. Her ne kadar bilimselliği eleştirilse de Türk tarihçiliğinde bazı teorilerin varlığı bilinmektedir. Bu çerçevede Türk tarihinin herhangi bir dönem ya da konusunu daha iyi izaha imkan verecek yeni kavram ve teorilerin üretilmesine ihtiyaç vardır.
3. Türk tarihçiliğinde eski Türk tarihi ya da ilk Müslüman Türk devletleri dönemleri gibi alanlarda dile getirilen “kaynak yetersizliği” meselesi aslında filolojik donanım

eksikliği dolayısıyla başka dillerde varolan kaynaklara nüfuz edememenin bir sonucudur. Bu sebeple gerek ilgili kaynak dillerine nüfuz edecek yeterli dil eğitiminin üniversitede akıllıca planlanacak lisans programıyla sağlanması, gerekse elde edilen metinlerdeki anlamın farklı çözümlenmesi ve değerlendirilmesi için gerekli yöntemsel donanımların kazandırılabilmesi öğretim programlarının inşası gerekli görülmektedir.

4. Türk tarihinin toplumda hakettiği karşılığını bulması, ancak “tarihin gerçekliği”ne ilişkin algının normalleşmesiyle mümkün görünmektedir. Türkiye’nin yaşadığı bazı sıkıntılı dönemlerde Türk tarihine yüklenen misyonun bir sonucu olarak son derece abartılı, hamaset yüklü bir yaklaşımın Türk tarihinin tüm dönemleri için olumsuz bir ifade ediş biçimi olduğunu, bugün vurgulu bir biçimde söylemek mümkündür.
5. Ortak bir Türk tarihinin yazılması akademik olmaktan çok kültürel ve siyasi bir projedir. Bu yönüyle de Türk dünyası için gereklidir. Bu projenin başarılı olabilmesi için devletlerin bir araya gelerek çalışmalar yürütmesinin yanı sıra ilgili ülke tarihçilerinin de bağımsız olarak ortak Türk tarihinin yazılmasına katkı vermeleri beklenir. Devletler bazında bir “Türk tarih çalışmaları envanteri”nin çıkarılması ve ortak bir Türk dünyası Tarih ders kitabının yazılması akademik süreci de olumlu etkileyecektir. Ortak Türk dünyası tarih çalışmalarında Avrupamerkezcilik ya da Sovyetik etkiler yanında dar mezhepçi ve ayrıştırıcı milliyetçi yaklaşım ve söylemlerin yerine, çok sesliliği destekleyen çok perspektifli çağdaş yaklaşımlar benimsenebilir.
6. Dünya tarihçiliğinin önemli alanlarından biri de zihniyet, düşünce ve kültür tarihçiliği olup bu alanda çok önemli çalışmalar yapılmış ve yapılmaktadır. Vakiya odur ki bu alan Türk tarihçiliğinin en ihmal edilmiş, en zayıf alanlarından biridir. Geniş bir coğrafyada ve uzun bir zaman sürecinde varlığını sürdürmüş Türk toplumlarının zihniyet, düşünce ve kültür tarihini ele alan bütünlüklü çalışmaların eksikliği yanında belli dönemlere yoğunlaşmış çalışmalar da sayıca çok azdır. Çeşitli ideolojik, filolojik ve metodolojik sınırlılıklardan dolayı bu alanın gelişmemiş olması, Selçuklu ve Osmanlı imparatorluklarına hakim olan yönetim anlayış ve İdeolojilerinin anlaşılmasını da engellemiştir. Söz konusu alandaki çalışmalar olmaksızın Türk tarihindeki gelişmeleri hakkında anlamak mümkün görünmemektedir. Bu sebepten, felsefe, ilahiyat ve dil alanlarında lisans eğitimi tamamlayan öğrenciler lisansüstü çalışmalar için bu alana yönlendirilip tarih metodu öğrenmeleri temin edilmelidir. Böylece, sahip oldukları felsefi, teolojik ve filolojik altyapıyı kullanmaları suretiyle hiç olmazsa Selçuklu ve

Osmanlı dönemi zihniyet, düşünce ve kültür tarihi alanında çalışmalarını teşvik etmek, sağlamak mümkün olabilecektir. Bu Türk Tarihçiliği için hem zorunlu hem gereklidir.

7. Türkiye’de Osmanlı tarihçiliği son dönemlerde uluslararası düzeyde yürütülen çalışmalara sırtını dönmüş görünmektedir. Bu, soğuk savaş döneminde kendini gösteren dünyadan kopukluğu daha da pekiştirecektir. Bunun yerine Osmanlı arşiv belgelerinden gerektiğince yararlanan, dünyadaki gelişmelere uygun teorileri de çalışmasına yansıtan bir tarihçi tipi öne çıkarılabilir. Bunun yanında tarihin bazı dönemleri gibi Osmanlı tarihinin bir dönemini de “altınçağ” kabul etmek, gerektiği gibi bir algı, tarihçilik çalışmasının sıhhatini bozmaktadır. Bunun yerine evrensel anlatılarla yerli kavramların ortaya çıkarılmasına çalışılması özgünlük yaratacaktır.
8. Cumhuriyet tarihinin bağımsız bir araştırma alanı olarak ortaya çıkışı Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş yıllarına tesadüf eder. Bundan dolayıdır ki siyasilerin bu alanı bilimsel araştırma değil de, pratik neticeler elde edilecek bilgi alanı olarak görmeleri dolayısıyla, Cumhuriyet tarihi yazımı, kendi mecrasını yaratmakta zorlanmıştır. Cumhuriyet tarihinin yakın dönem tarihi olması itibarıyla, yapılan çalışmalarda ne kadar geriye gidileceği, incelenen problemle ilgilidir. Diğer bir sorunsal ise son dönemlerde, belki de tarihçilerin güncel siyasi tartışmalardan uzak durma isteğiyle, mikro düzeydeki konulara fazlaca odaklaşma olduğudur. Hâlbuki Cumhuriyet tarihinin yakın dönem tarihi olması sebebiyle çeşitli yöntemleri denemeye açık olmasına rağmen, uzak dönem tarihi metodlarının kullanıldığı görülmektedir. Son olarak, Cumhuriyet tarihinin günümüze yakın bir tarihi dönem olması uzak dönemlere ilişkin geleneksel tarih yöntemlerinin kullanılmasının yanında sözlü tarih ve disiplinlerarası yöntem gibi yaklaşımlardan daha fazla yararlanılmasını gerektirir.